

**GENERALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA**

Andrzej Szweda-Lewandowski

Warszawa, 17-07-2023 r.

DOOŚ-TSOOŚ.070.14.2023.JA

Pan Joe Ducombe

**Przewodniczący Komitetu Implementacyjnego
Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko
w kontekście transgranicznym i Protokołu w sprawie
strategicznej oceny oddziaływania na środowisko**

Dotyczy: Udzielenia wyjaśnień na zgłoszenie Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi w sprawie niezastosowania przez Rzeczpospolitą Polską przepisów Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym dla „Budowy bariery na obszarze Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym”

Szanowny Panie Przewodniczący,

dziękuję za przekazanie w dniu 18.04.2023 r. zgłoszenia Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi w sprawie niezastosowania przez Rzeczpospolitą Polską przepisów Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r. w przypadku inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, zwanej w piśmie Strony białoruskiej „Budową bariery na obszarze Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym”, z wnioskiem o udzielenie wyjaśnień w tej sprawie.

Poniżej przedstawiam wyjaśnienia dotyczące zarzutów zawartych w piśmie Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi z dnia 12.04.2023 r., znak: 3-1-7/64-UHO.

I. Dotychczasowa współpraca polsko-białoruska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko

W lipcu 2009 r. w Mińsku na Białorusi w trakcie spotkania dotyczącego roboczej wymiany informacji na temat oddziaływania na środowisko planowanego po stronie polskiej przedsięwzięcia polegającego na budowie autostrady A2 na odcinku Warszawa-Kukuryki, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska zaproponowała Ministerstwu Zasobów Naturalnych i Ochrony Przyrody Republiki Białorusi rozpoczęcie prac nad projektem umowy bilateralnej dotyczącej ocen oddziaływania na środowisko (dalej: ooś). Strona białoruska przyjęła tę propozycję i od 2009 r. przedstawiciele obu Stron spotykali się regularnie przez szereg lat wypracowując treść umowy. Ponadto wymieniali się informacjami o planowanych inwestycjach, rozwiązaniach systemowych i doświadczeniach w zakresie ooś.

W opinii Strony polskiej współpraca w zakresie ooś ze Stroną białoruską miała charakter modelowy, co też było podkreślane w kontaktach międzynarodowych. W ramach współpracy Strony informowały się na roboczo również o inwestycjach spoza załącznika I Konwencji z Espoo. W przypadku Polskiego Programu Energetyki Jądrowej Strona polska udostępniła również dokumenty w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, mimo, że Strona białoruska nie jest Stroną Protokołu w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko do Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym.

W październiku 2018 r., na spotkaniu w Mińsku na Białorusi, obie Strony uznały treść wypracowanego projektu umowy za satysfakcjonujący i podjęły decyzję o skierowaniu projektu na ścieżkę legislacyjną, celem jego oficjalnego przyjęcia. Mimo, że na spotkaniu online, które odbyło się w dniu 21 marca 2021 r. Strony zadeklarowały wolę kontynuowania prac na umowę bilateralną rozmowy w tej sprawie, ze względu na sytuację polityczną rozmowy zostały zawieszona i umowa bilateralna nie została zawarta do chwili obecnej, nad czym Strona polska ubolewa.

Mając na uwadze wcześniejszą dobrą współpracę ze Stroną białoruską Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska jako organ właściwy ds. transgranicznych ocen oddziaływania na środowisko wypełnia wszelkie zobowiązania wobec Republiki Białorusi wynikające, czy to z przepisów Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r., czy z prawa krajowego. W lutym 2023 r. Stronie białoruskiej w ramach konsultacji transgranicznych dla Budowy i eksploatacji pierwszej w Polsce Elektrowni Jądrowej, o mocy elektrycznej do 3750 MWe, na obszarze gmin: Choczewo lub Gniewino i Krokowa została przekazana dokumentacja ooś do opiniowania. Uwagi białoruskich organów, mimo, że przekazane po wyznaczonym terminie, zostały w postępowaniu ooś uwzględnione.

II. Niezastosowanie artykułu 3 ustęp 1 i 2 w powiązaniu z artykułem 4 ustęp 2 Konwencji z Espoo dla inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej

Konwencja z Espoo nakłada na jej Strony (artykuł 3 ustęp 1), w przypadku planowania działalności wymienionej w jej załączniku I, która może spowodować znaczące szkodliwe oddziaływania transgraniczne, obowiązek powiadomienia Strony narażonej w celu zapewnienia Stronie narażonej odpowiednich konsultacji, dotyczących m. in. środków redukcji i eliminowania transgranicznego oddziaływania planowanej inwestycji. Konsultacje te powinny mieć miejsce po ukończeniu dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko w ramach krajowej procedury.

Odnosząc się do zarzutu zawartego w piśmie Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi o braku powiadomienia w trybie artykułu 3 ustęp 1 i 2 Konwencji z Espoo Strony białoruskiej o planowanej inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, należy stwierdzić, że inwestycja nie spełnia kryteriów działalności wymienionych w załączniku I Konwencji z Espoo. Nie jest ona również przedsięwzięciem w rozumieniu przepisów krajowych, wymienionym w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. poz. 1839 ze zm., dalej: Rozporządzenie), które wymaga przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko. Powyższe rozporządzenie wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko.

Polska w przedmiotowym przypadku nie miała podstaw prawnych, ani na gruncie prawa krajowego ani międzynarodowego (w oparciu o postanowienia Konwencji z Espoo) do prowadzenia transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko, w tym w kontekście transgranicznym, oraz do powiadamiania Republiki Białorusi.

III. Niezastosowanie artykułu 3 ustęp 7 Konwencji z Espoo dla inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej

Konwencja z Espoo, zgodnie z artykułem 3 ustęp 7 zobowiązuje strony, aby na wniosek Strony narażonej, która uważa, że jej środowisko może być narażone na znaczące negatywne oddziaływanie w wyniku planowanej działalności z załącznika I i nie była wcześniej powiadomiona, zainteresowane strony wymieniły się wystarczającymi informacjami w celu przedyskutowania, czy istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia takiego oddziaływania.

Jak wyjaśniono w punkcie II inwestycja pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej nie spełnia kryteriów działalności wymienionych w załączniku I Konwencji z Espoo. W związku z powyższym przepisy artykułu 3 ustęp 7 Konwencji z Espoo nie mają w tym przypadku zastosowania.

IV. Niezastosowanie artykuł 2 ustęp 5 Konwencji z Espoo dla inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej

Konwencja z Espoo, zgodnie z artykułem 2 ustęp 5 zobowiązuje zainteresowane strony do podjęcia na wniosek którejkolwiek ze stron, rozmów na temat ewentualnych transgranicznych oddziaływań planowanych działań niewymienionych w załączniku I w celu uzgodnienia, czy działania te mogą powodować znaczące transgraniczne oddziaływanie.

Zabezpieczenie granicy oddzielające terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od terytorium Republiki Białorusi w tym również odcinek przebiegający przez obszar Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym, powstało w odpowiedzi na rosnącą presję migracji ze strony obywateli państw trzecich na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej, stanowiącym jednocześnie granicę zewnętrzną Unii Europejskiej i strefy Schengen. Jak ustaliły właściwe organy zwiększony napływ cudzoziemców, którzy w sposób legalny przedostają się również drogą lotniczą na terytorium Białorusi, a następnie podejmują próby nielegalnego przekroczenia polsko-białoruskiej granicy, zgodnie z tym jak zapisano powyżej i przedostania się na terytorium naszego kraju zgodnie z tym jak przedstawiono w punkcie III, odbywa się przy wsparciu białoruskich służb

państwowych. Służby te koordynują przedsięwzięcia związane z zakwaterowaniem, wyżywieniem i przetransportowaniem cudzoziemców w rejon granicy państwowej z Unią Europejską, na odcinku polsko-białoruskim i litewsko-białoruskim, a za udzielone wsparcie pobierane są od każdej osoby znaczne kwoty pieniężne. W ocenie polskiej administracji przedmiotowe działania mają charakter hybrydowy, a ich celem jest destabilizacja sytuacji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i Unii Europejskiej.

W dniu 2 września 2021 r., z uwagi na szczególne zagrożenie bezpieczeństwa obywateli oraz porządku publicznego, związane z sytuacją na granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białorusi, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wprowadził w drodze rozporządzenia na okres 30 dni stan wyjątkowy na obszarze części województwa podlaskiego (115 gmin) oraz lubelskiego (68 gmin). Z dniem 2 października 2021 r. stan wyjątkowy został przedłużony na określonym wcześniej obszarze o kolejne 60 dni.

Inwestycja, tj. zabezpieczenie granicy zostało wzniesione jako obiekt zapewniający bezpieczeństwo publiczne o charakterze wyłącznie obronnym. Zasady przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej pomiędzy Rzeczypospolitą Polską a Republiką Białorusi określiła ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej (Dz. U. poz. 1992, dalej: ustawa o budowie zabezpieczenia granicy państwowej).

Przepis Konwencji z Espoo **w artykule 2 ustęp 8 Konwencji** dopuszcza w sytuacji opisanej powyżej, w przypadku konieczności zagwarantowania bezpieczeństwa narodowego, stosowanie krajowych przepisów z pominięciem obowiązków wynikających z Konwencji.

Dodatkowo należy wskazać, że Rzeczpospolita Polska jest członkiem Unii Europejskiej i zobowiązana jest również do stosowania przepisów wynikających z prawa unijnego. Artykuł 1 ustęp 3 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko stanowi o możliwości niestosowania w konkretnych przypadkach, jeżeli przewiduje to prawo krajowe, tej dyrektywy, a więc również obowiązków w zakresie informowania o transgranicznym oddziaływaniach, do przedsięwzięć lub ich części mających jako jedyny cel obronność lub do przedsięwzięć mających jako jedyny cel reakcję na zagrożenia dla ludności, jeżeli uważają, że jej zastosowanie miałoby niekorzystny wpływ na te cele.

Wobec opisanych powyżej okoliczności powstania inwestycji artykuł 2 ustęp 5 Konwencji nie znajduje zastosowania w przedmiotowej sprawie.

Mając powyższe na uwadze uzasadnionym jest przyjęcie, że Rzeczpospolita Polska, zrealizowała budowę bez powiadamiania władz Republiką Białorusi nie uchybiając postanowieniom Konwencji.

V. Negatywne oddziaływania przedsięwzięcia wymienione w załączniku III do Konwencji z Espoo, zaobserwowane przez Stronę białoruską w ekosystemie obszaru Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym

Obszar Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym, jako niezwykle cenny obszar przyrodniczy, jest na terenie Polski objęty szeregiem form ochrony przyrody zarówno międzynarodowej jak i krajowej: podlega ochronie jako Rezerwat Biosfery UNESCO, cała polska część Puszczy Białowieskiej została objęta ochroną w ramach Europejskiej Sieci Obszarów Natura 2000 (PLC200004). Ponadto obszar

jest objęty ochroną jako Park Narodowy Puszcza Białowieska oraz powołano szereg rezerwatów ochrony przyrody na terenie puszczy białowieskiej.

Należy podkreślić, że jakakolwiek ingerencja w środowisko przyrodnicze, a zwłaszcza w tak cenny obszar, jakim jest obszar Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska” o charakterze transgranicznym, musi być poprzedzona szczegółowymi analizami i uzasadniona jedynie najwyższym interesem publicznym, wynikającym z zagwarantowania bezpieczeństwa zdrowia i życia ludzi. Tak było w przypadku przygotowania i realizacji inwestycji pn. Budowa zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej.

Mocą ustawy z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej powołano zespół do spraw przygotowania i realizacji zabezpieczenia granicy państwowej, w którym uczestniczył m.in. przedstawiciel Ministerstwa Klimatu i Środowiska oraz Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska jako organ administracji centralnej wyspecjalizowany w realizacji polityki ochrony środowiska i kontroli procesu inwestycyjnego. Budowa inwestycji na bieżąco była konsultowana z regionalnymi i lokalnymi organami środowiskowymi oraz Dyrektorem Białowieskiego Parku Narodowego.

Działania związane z analizą wpływu budowy inwestycji na granicy polsko – białoruskiej na przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 zostały powierzone Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska (dalej: RDOŚ) w Białymstoku, jako właściwemu organowi terytorialnie odpowiedzialnemu za nadzór nad obszarami Natura 2000. Przygotowany został dokument o nazwie „Analiza wpływu budowy bariery na przedmioty ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska wraz z obszarem Białowieskiego Parku Narodowego”.

W konsultacji z odpowiednimi organami środowiskowymi zaplanowano najlepsze rozwiązania związane z potrzebą ochrony środowiska przyrodniczego i minimalizacją oddziaływań na środowisko, zarówno na etapie realizacji prac oraz funkcjonowania inwestycji. RDOŚ w Białymstoku wykonywał również cykliczne wizje terenowe na obszarach Natura 2000 podczas trwającej budowy.

Poniżej przedstawiam wyjaśnienia odnoszące się do poszczególnych rodzajów oddziaływań inwestycji wymienionych w piśmie Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi.

1. Naruszenie reżimu hydrologicznego na terenie lasów Białowieskich i terenów przyległych.

W celu ograniczenia negatywnego oddziaływania na środowisko gruntowo-wodne przedmiotowej inwestycji, zaprojektowano zestaw działań minimalizujących. Ogrodzenie posadowione jest w sposób pośredni na palach żelbetonowych, co w stopniu minimalnym ingeruje w warunki gruntowo-wodne, a droga techniczna wybudowana jest z kruszywa naturalnego. Realizacja inwestycji nie wpłynie na obszary wodno-błotne po stronie białoruskiej, z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze, związane z przepływem wód w tym regionie. Z uwagi na ukształtowanie terenu, obszar Puszczy Białowieskiej po stronie polskiej jest zasilany przez obszary wodno-błotne po stronie białoruskiej, zatem przepływ wód odbywa się w kierunku zachodnim, a nie wschodnim.

W latach 50-70 ubiegłego wieku, na powierzchni ok. 1300 ha bagna „Dikiy Nikor” na terenie Puszczy Białowieskiej na terenie Białorusi, zostały wykonane częściowe melioracje osuszające. Zaniedbania w utrzymaniu reżimu hydrologicznego systemu melioracyjnego w kolejnych latach mają do dzisiaj wpływ na dynamikę przepływu w Narewce, która stanowi główną rzekę w Puszczy białowieskiej. W bagnach „Dikiy Nikor” na Białorusi ma ona swoją strefę źródłową.

Podczas realizacji inwestycji, w miejscach zidentyfikowanych jako ekosystemy lądowe zależne od wód podziemnych, zastosowano szereg zabezpieczeń i zainstalowano urządzenia do swobodnego przepływu wody m.in. przepusty pod drogą stanowiącą pas graniczny. Lokalizacja tych urządzeń została ustalona na podstawie fizycznej sytuacji na gruncie oraz w oparciu o mapy zbiorowisk leśnych. Zastosowane urządzenia zapewniają w sposób ciągły możliwość migracji wody w obrębie danego płatu siedliska zarówno po stronie polskiej, jak i białoruskiej. Nie doszło zatem do zmiany stosunków wodnych podczas realizacji inwestycji.

Dodatkowo, w ramach realizacji inwestycji na granicy polsko-białoruskiej zaplanowano monitoring porealizacyjny mający na celu m.in. określenie wpływu budowy zabezpieczenia granicy i dróg technologicznych na stan uwodnienia siedlisk.

2. (4.) Degradacja w szczególności cennych zbiorowisk roślinnych, rzadkich i typowych biotopów i fragmentacja leśnych kompleksów i obszarów chronionych oraz zaburzenie transgranicznych korytarzy ekologicznych na terenie Puszczy Białowieskiej

Zgodnie z artykułem 9 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz. U. z 2019 poz. 1776), pasem drogi granicznej jest obszar o szerokości 15 metrów, licząc w głąb kraju od linii granicy państwowej lub od brzegu wód granicznych. Zarówno w planie ochrony Białowieskiego Parku Narodowego, jak i w dokumentach nadleśnictw istnieją zapisy o utrzymaniu pasa państwowej drogi granicznej Rzeczypospolitej Polskiej.

Czyszczenie pasa granicznego odbywało się także w oparciu o artykuł 9 umowy międzynarodowej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o stosunkach prawnych na polsko-radzieckiej Granicy Państwowej oraz współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych z dnia 15 lutego 1961 r. Na tej podstawie umawiające się Strony zobowiązały się utrzymać granicę na całej jej długości w stanie widoczności. W tym celu przesieka graniczna o szerokości 10 m (po 5 m w każdą stronę po linii granicy, licząc w koronie drzew) powinna być utrzymana w całkowitym porządku i w miarę potrzeby oczyszczana z krzaków i innych zarośli zasłaniających widoczność.

Na tej podstawie pięciometrowy pas drogi granicznej był poddawany bieżącemu oczyszczaniu, nawet na terenie rezerwatów przyrody. Drzewa i krzewy były wycinane, a drewno pozostawiane do naturalnego rozkładu. Prace takie w roku 2007 prowadzone były w rezerwach przyrody: Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej, Wysokie Bagno, Kozłowe Borki (teren Nadleśnictwa Białowieża), Starzyna (teren Nadleśnictwa Hajnówka), Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej, Siemianówka (teren Nadleśnictwa Browsk). Wycinka, a następnie rekultywacja wyciętego pasa granicznego prowadzona była we wskazanym w umowie międzynarodowej 5 metrowym buforze. W 2015 r. prace powtórzone były w rezerwacie Starzyna. W roku 2018 - 2020 w rezerwach Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej oraz Siemianówka (Nadleśnictwo Browsk). W roku 2021 wykoszono trzcinowiska w pasie granicznym wzdłuż rzeki Leśna Prawa w rezerwacie przyrody Kozłowe Borki.

Do wykonania drogi technologicznej wraz z budową zabezpieczenia granicy wyznaczono pas pozbawiony drzew i krzewów o szerokości maksymalnej do 8 m od Granicy Państwa. Zdecydowana większość odcinka pasa granicznego nie wymagała jednak wycinki drzew, gdyż na znacznej swojej długości droga graniczna stanowi od lat oczyszczony ok. 8 m pas drogowy mimo, iż zgodnie z ww. przepisami mógłby być to pas szerokości 15 m. Konieczna, bardzo

niewielka ingerencja w drzewostan (usunięcie pojedynczych drzew na niewielkich fragmentach w okrajach siedlisk) miała miejsce w pasie drogi granicznej biegnącej przez Białowieski Park Narodowy. W obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska, w miejscach planowanych prac i w najbliższym ich sąsiedztwie stwierdzono występowanie przede wszystkim leśnych siedlisk przyrodniczych: 9170 (grąd środkowoeuropejski), 91D0 (bory i lasy bagienne) oraz 91E0 (łęg jesionowo-olszowy). Usunięte drzewa i posusz zostały przeniesione w przyległy drzewostan, gdzie podlegać będą procesowi naturalnego rozkładu. Jak wskazuje w swojej analizie RDOŚ w Białymstoku, biorąc pod uwagę powyższe, nie stwierdzono znaczącego negatywnego wpływu budowy inwestycji na siedliska będące przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska.

3. Zablokowanie tras migracji i sezonowych wędrówek zwierząt i dalsze zaburzenie puli genowej ich populacji

Odnosząc się do kwestii związanej z możliwością migracji zwierząt, należy podkreślić, że w przeciwieństwie do różnych zabezpieczeń tymczasowych inwestycja nie stanowi zagrożenia dla zdrowia i życia zwierząt. Ażurowy charakter zabezpieczenia granicy oraz zastosowane przejścia i przepusty zapewniają możliwość migracji zwierząt. Inwestycja na terenie Polski została zaprojektowana tak, że wyznaczono ponad 70 tys. przepustów umożliwiających migrację najcenniejszych gatunków małych ssaków, płazów i gadów – w tym przedmiotów ochrony Natura 2000 – kumaków, traszek i innych gatunków występujących w Puszczy Białowieskiej, takich jak ryjówki, rzęsorki, grzebieszki ziemne, ropuchy, żaby, jaszczurki i węże. Ilość i gęstość rozmieszczenia przedmiotowych małych przejść jest na tyle duża, iż nawet w sytuacji przytkania niektórych otworów np. liśćmi czy też piaskiem, w dalszym ciągu zachowują swój cel. Duże przejścia dla zwierząt w ilości 24 szt., w tym 10 w obszarze Puszczy Białowieskiej, mają szerokość 5 m, a wysokość 4,5 m i są to wystarczające parametry dla przedstawicieli największych gatunków, takich jak żubr, łoś, jeleń, wilk, czy ryś. Ponadto, istnieje 100 dodatkowych przejść o wielkości 1,5x1,5 m, które w razie potrzeby mogą być wykorzystywane przez zwierzęta. Lokalizacje przejść ustalono na podstawie analiz wędrówek dużych ssaków – przede wszystkim żubrów i rysi. W procesie ustalania optymalnych lokalizacji przejść wspomagano się wiedzą literaturową, wiedzą własną służb środowiskowych i obserwacjami terenowymi (dane z Białowieskiego Parku Narodowego oraz służb Lasów Państwowych). Dodatkowo lokalizacje przejść porównano z wynikami badań telemetrycznych żubra prowadzonych przez Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego oraz z wynikami badań telemetrycznych rysia prowadzonych przez Instytut Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk. Analiza porównawcza wykazała, że przejścia zostały zlokalizowane poprawnie i rozmieszczone w sposób optymalny.

Należy podkreślić, że wzdłuż całej granicy z Polską, po stronie białoruskiej, od lat 80-tych XX w. utrzymywana jest bariera tzw. systema. Jest to nieprzerwany system zabezpieczeń inżynierskich i elektronicznych, uniemożliwiający migrację żubrów, a także w znacznym stopniu innych zwierząt. System barier zbudowany jest niezależnie od terenu, w jakim przebiega (także wzdłuż/w poprzek rzek oraz na mokradłach), przecina również kompleksy leśne, w tym cenne przyrodniczo obszary Puszczy Augustowskiej, Puszczy Knyszyńskiej oraz Puszczy Białowieskiej. System ten nie posiada przejść dla zwierząt, który pozwoliłby na migrację małych i dużych ssaków.

Wyniki monitoringu żubrów bytujących po polskiej stronie granicy wskazują, że na skutek istnienia systemu, żubry, a więc także inne duże ssaki kopytne (takie jak sarny, jelenie, łosie, dziki), nie są w stanie jej pokonać. Jest ona przeszkodą dla migracji tych zwierząt. Wyniki monitoringu pokazują, że żubry przekraczają granicę państwową, ale po dotarciu do białoruskiej

bariery muszą zawrócić. Problemy z przekraczaniem systemy przez duże gatunki zwierząt na przykładzie jeleni zostały przedstawiona w publikacji naukowej (Kossak, S. 2001)¹.

Białoruska instalacja uniemożliwia migrację dzikich zwierząt. Spośród dużych ssaków, w specyficznych warunkach, przez ogrodzenie mogą przepawić się tylko wilki i rysie, narażając się przy tym na urazy. Systema w ostatnich latach była modernizowana i doszczelniana, a ostatnie wyniki monitoringu rysia, które wskazują, że cztery osobniki migrowały przez systemę, pochodzą sprzed dziesięć lat.

Polska zaporą z systemem przejść dla zwierząt oraz luk w postaci niezagrodzonych obszarów wodno-błotnych nie spowoduje negatywnego oddziaływania na ten gatunek. Do niedawna uważano, że ryś jest gatunkiem wybitnie leśnym. Jednak badania na Roztoczu wykazały, że rysie polują także chętnie w dolinach rzecznych, na terenach porolnych spontanicznie zarastających roślinnością drzewiastą, a także na polach z wysokimi uprawami, np. rzepakami i kukurydzą. Przyczyną jest duże zagęszczenie saren w takich siedliskach (Stowarzyszenie dla Natury Wilk)². Biorąc pod uwagę fakt, że graniczne rzeki, ciek wodne, tereny bagienne od strony polskiej granicy nie są zabezpieczone zaporą, a sama zaporą posiada przejścia dla zwierząt, w tym dużych zwierząt, nie sposób uznać, że to ona może spowodować rozdzielanie ich terytoriów i całej populacji.

W przypadku wilka badania telemetryczne z lat 90-tych, a także i późniejsze dane (Kowalczyk, Schmidt, Jędrzejewski, 2012)³ oraz badania telemetryczne prowadzone od 2013 r. przez naukowców z białoruskiego Parku Narodowego Puszcza Białowieska, białoruskiej organizacji Ochrona Ptaków Ojczyzny i niemieckiego Frankfurckiego Towarzystwa Zoologicznego potwierdzają bardzo ograniczone możliwości przekraczania systemy przez wilki. W sytuacji jednak, gdy do takiego przejścia dojdzie, tak jak w przypadku rysia dzięki zastosowaniu odpowiednich rozwiązań będzie on mógł przekroczyć polską granicę.

W przypadku niedźwiedzia brunatnego po polskiej stronie Puszczy Białowieskiej, należy poinformować, że zaobserwowany w 2019 roku został pojedynczy osobnik pochodzący z oddalonej około 200 km Puszczy Nalibockiej na Białorusi (źródło: <https://ibs.bialowieza.pl/niedzwiedz-w-puszczy-bialowieskiej/>). Od czasu kiedy zginął ostatni osobnik w Puszczy Białowieskiej (1879r.) niedźwiedzie okresowo wkraczały do Puszczy, ale tu nie przebywały. Poprzednia rejestracja niedźwiedzia w tym regionie miała miejsce w 2003 r. w okolicach bagna Dikaya (źródło: <https://pruzhany.net/medved-2.html>). Z informacji pozyskanych od Straży Granicznej stwierdzono, że przekroczenie granicy przez niedźwiedzia było możliwe jedynie przez wykrot, który naruszył ciągłość systemy.

4. Nowy rodzaj wnikania obcych gatunków roślin do środowiska naturalnego (ekosystemów)

Odnoszą się do zarzutu dotyczącego nowego rodzaju wnikania obcych gatunków roślin do środowiska naturalnego (ekosystemów), co według Strony białoruskiej może spowodować negatywne skutki dla endemicznych i rzadkich gatunków oraz różnorodności genetycznej i sukcesji, przedstawiam następujące wyjaśnienia.

Na potrzeby budowy inwestycji wykonawca zlecił opracowanie Programu Ochrony Środowiska (dalej: POŚ). Dokument zawiera podstawowe procedury, zasady i sposoby postępowania

¹<https://www.ibles.pl/lesne-prace-badawcze-artykul/liczebnosci-i-struktura-populacji-jeleni-cervus-elaphus-l-w-lesnym-kompleksie-promocyjnym-puszcza-bialowieska-w-latach-1997-2001/> stan: 10.07.2023 r.

² https://www.polskiwilk.org.pl/images/pliki/2020_Poradnik_och_zwierz_hod.pdf

³ Kowalczyk R, Schmidt K, Jędrzejewski W. 2012. Do fences or humans inhibit the movements of large mammals in Białowieża Primeval Forest?. In: Fencing for conservation. Restriction of evolutionary potential or a riposte to threatening processes?. Eds. Sommers MJ, Hayward MW. Springer, New York-Dordrecht-Heidelberg-London: 235-244.

obowiązujące na budowie w związku z koniecznością wykonania robót w dostosowaniu do wymogów ochrony środowiska.

W POŚ w ramach zapobiegania rozprzestrzenianiu się roślin inwazyjnych, nakazano wykonawcy inwestycji:

- 1) używanie do utwardzenia dróg oraz powierzchni placów jedynie odpowiednich kruszyw pochodzących bezpośrednio z kopalni, nieskładowanych w formie hałd lub odkładów, a więc nienarażonych na obsianie/porośnięcie przez rośliny inwazyjne,
- 2) mycie kół i podwozi pojazdów przed wjazdem i po wyjeździe z Puszczy Białowieskiej, lub optymalnie – używanie na terenie Białowieskiego Parku Narodowego sprzętu innego niż używany poza tym terenem, tj.: zorganizowanie transportu kruszyw i materiałów z terenów oddalonych od terenu budowy wyłącznie na place przeładunkowe, a następnie ich transport innymi pojazdami (niewyjeżdżającymi poza teren Puszczy Białowieskiej) do miejsc przeznaczenia na terenie budowy. Jednocześnie wszystkie pojazdy wjeżdżające na teren placów przeładunkowych poddawać myciu kół i podwozia pojazdów na myjkach automatycznych usytuowanych na wjazdach na place,
- 3) zabezpieczenie materiału ziemnego i roślinnego pozyskanego w miejscach występowania gatunków inwazyjnych, a następnie poddanie go utylizacji.

Tak rygorystyczne obostrzenia wpłynęły na zminimalizowanie potencjalnego rozprzestrzeniania się gatunków obcych. Wielce prawdopodobne jest jednak przenoszenie nasion na ubraniach i obuwiu przemieszczających się na tym terenie migrantów.

Do pisma Ministerstwa Zasobów Przyrodniczych i Ochrony Środowiska Republiki Białorusi z dnia 12.04.2023 r. załączono listę instytucji, do których Strona białoruska skierowała wnioski w kwestii negatywnego wpływu budowy zabezpieczenia granicy państwowej na środowisko przyrodnicze. Strona białoruska wystosowała 12 skarg do Sekretariatu Konwencji Berneńskiej w związku z możliwym negatywnym oddziaływaniem inwestycji na gatunki i siedliska objęte ochroną w ramach Konwencji. Strona polska przedstawiła w tej sprawie obszernie wyjaśnienia wraz z dokumentacją (załącznik 1). Sekretariat Konwencji Berneńskiej w piśmie z dnia 11 października 2022 r. (załącznik 2) poinformował, iż nie zostały stwierdzone znaczące negatywne oddziaływania na populacje gatunków objętych ww. Konwencją.

Podsumowując powyższe wyjaśnienia Strona polska pragnie podkreślić, że:

- 1. Od szeregu lat zabiega o dobrą współpracę w zakresie ocen oddziaływania na środowisko ze Stroną białoruską i wypełnia zapisy Konwencji z Espoo.**
- 2. Brak podjęcia rozmów na temat potencjalnego oddziaływania transgranicznego w przypadku Budowy zabezpieczenia granicy państwowej na odcinku Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej wynika, jak przytoczono powyżej, z braku podstaw formalnych do powiadomienia (inwestycja nie stanowi przedsięwzięcia w rozumieniu załącznika I Konwencji z Espoo),**
- 3. Inwestycja została wzniesiona jako obiekt zapewniający bezpieczeństwo publiczne i ma charakter wyłącznie obronny. Z tego też powodu Strona polska nie podjęła rozmów na temat wymiany informacji ze Stroną białoruską w kwestii możliwych oddziaływań transgranicznych.**

Mając powyższe na uwadze uzasadnionym wydaje się przyjęcie, że Rzeczpospolita Polska zrealizowała budowę bez powiadamiania władz Republiki Białorusi nie uchylając postanowieniom Konwencji z Espoo.

Z poważaniem

ANDRZEJ SZWEDA-LEWANDOWSKI
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
/ – podpisany cyfrowo – /

Załączniki:

1. Wyjaśnienia Strony Polskiej na zarzuty Strony białoruskiej w sprawie Budowy ogrodzenia na granicy polsko-białoruskiej do Sekretarz Konwencji Berneńskiej.
2. Odpowiedź Sekretarza Konwencji Berneńskiej ws zarzutów Strony białoruskiej

Do wiadomości:

1. Pani Tatsiana Kukhtenkova, Punkt kontaktowy do Konwencji z Espoo Republiki Białorusi (Department of State Ecological Expertise Directorate for Regulation of Impacts on Atmospheric Air, Climate Change and Expertise, Ministry of Natural Resources and Environmental Protection of the Republic of Belarus)
2. Pani Małgorzata Golińska, Sekretarz stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska